

Retningslinjer for arbejdet med græsning

ref: MAFL/CBO/JERI

Hedeselskabet er en stor lodsejer i Danmark, der er ejer af Dalgas, som blandt andet er en stor naturentreprenør der bistår offentlige og private lodsejere med drift og udvikling af skov- og naturarealer.

For at sikre at arbejdet med græsning foregår på en ansvarlig måde, hvor både naturen og dyrenes tarv sikres, er følgende retningslinjer udarbejdet.

Afgrænsning

I første omgang er retningslinjerne gældende for arbejdet på Kongenshus, og på sigt vil de blive justeret således, at de kommer til at omfatte alle arealer hvor Hedeselskabet er lodsejer eller hvor Dalgas er leverandør.

Hegnstype

I udgangspunktet er arealet indhegnet med et almindeligt 1-3 trådet hegn i 90-120 cm højde. Hvor vi arbejder med kreaturer, vil disse ofte være forsynet med Virtuel hegn. Brugen af Virtuel hegn gøres for at:

- Lette opsynet med kreaturerne
- Mulighed for temporære frahegninger af sårbar vegetation og habitater
- Lettere håndtering af kreaturerne ved dyrlæge indgreb m.v.
- Opsamling af data over dyrenes brug af arealerne

Dyr

Hvor vi foretager helårsgræsning, anvender vi i udgangspunktet kreaturer. Når projekter er fast etablerede, vil der på sigt også kunne anvendes ex. heste til helårsgræsning.

Hvor vi, af kulturhistoriske årsager, har sæsongræsning vil denne også kunne foretages med får. Sæsongræsning vil også foregå med kvæg, heste og geder.

Ved helårsgræsning anvendes robuste racer eller krydsninger heraf.

Græsningstryk

Græsningstrykket vil variere hen over årene afhængig af arealet, naturudviklingen på arealet og det tilgængelige fødeudbud for de græssende dyr, altid under hensyntagen til dyrevelfærden. Antallet af dyr tilpasses derfor løbende med fokus på, at arealet er tilstrækkeligt græsset, inden væksten starter igen om foråret. Det er hele tiden målet, at der skal være foder nok på arealet til antallet af dyr.

Flokstruktur

Helårsgræsningsprojekter startes op med flokke af ikke reproducerende dyr. Det tilstræbes at flokken består af ikke drægtige hun-dyr og med et erfaringsspænd som sikrer overlevering af erfaring mellem individer. Når flokken er veletableret, vil tyre kunne sættes til og reproduktion sikres.

I det tilfælde, at dyr af hensyn til helbred, huld eller fødeknaphed skal udtages, vil dette ske efter konkret vurdering af dyreholder/samarbejdspart i samråd med den tilsynsførende dyrlæge. I det tilfælde dyr tages ud af flokken, skal der tages hensyn til dynamikken i den tilbageværende flok. Det tilstræbes at antallet og sammensætningen af dyr tilpasses for at sikre en optimal flokstruktur og floksammensætningen uden at skabe uhensigtsmæssige konflikter med publikum.

Tilskuds fodring

Der foretages kun tilskuds fodring efter behov. I det tilfælde der opstår akutte hændelser flyttes dyrene til et andet areal eller på stald. Det er dyreholder/samarbejdspart i samråd med den tilsynsførende dyrlæge der definerer behovet for handling.

Dyreholder skal altid give den lokale samarbejdspart besked om brugen af tilskuds fodring på et forinden aftalt sted. Det er dyreholders ansvar at tilskuds fodre på en måde, så regler herom i eventuelle støtteordninger på arealet ikke kompromitteres. Det betyder konkret, at der altid skal være et areal indenfor folden, der hverken er omfattet af naturbeskyttelsesloven § 3 (jf. ansvaret hos Naturfonden/samarbejdsparten om at opsætte hegnet således) eller hvor der er søgt plejegræs. Herved sikres det, at der uden varsel kan opstartes tilskuds fodring, såfremt det vurderes nødvendigt.

Dyrlæge

Der indgås aftale med en dyrlæge om, at dyrene skal tilses som minimum én gang om måneden fra november til og med april, og at dyrlægen fra gang til gang selv vurderer, hvornår hun/han skal komme igen. Dyrlægen skal både tilse dyrenes huld og have til opgave at hjælpe med at vurdere, hvorvidt der skal flyttes dyr fra arealet. Alle henstillinger fra dyrlægen skal efterkommes. Dyrlægen skal give en skriftlig tilbagemelding til forpagteren og den lokale samarbejdspart om resultatet af tilsynet, og den lokale samarbejdspart sikrer, at dyrlægens anbefalinger efterleves hos dyreholder. Dyreholder skal altid rekvirere dyrlægen til ekstra tilsyn ved tvivlstilfælde i forbindelse med det daglige/jævnlige tilsyn.

Sygdomsbekæmpelse, tilskud mv.

Ved sygdom skal de græssende dyr behandles, flyttes eller aflives. Dyrlægens anbefalinger skal altid følges. Det vil være en konkret vurdering i hvert enkelt tilfælde, hvorvidt der skal medicineres på arealet eller dyret skal flyttes. Som udgangspunkt må dyrene dog ikke få ormekur på naturarealer, men skal flyttes fra arealet forinden. Mineraler og vitaminer sikres via sliksten. Ved helårsgræsning indgives mineraltilskud efter behov

Vand

De græssende dyr skal altid have adgang til frisk og frostfrit vand. Derfor skal der være adgang til vandforsyning, der også om vinteren, kan sikre frisk drikkevand. Afhængig af arealets størrelse skal der etableres 1-flere faste vandforsyninger indenfor hegnet.

Læskur

Ved helårsgræsning sikres læ og tørt leje som udgangspunkt på arealet i eksisterende bevoksning. Såfremt dette ikke giver dyrene den fornødne ly og læ, skal der etableres læskur på arealet med plads til alle dyr.

Tilsyn med dyr og hegning

Dyreholder fremgår med synlige kontaktinformationer relevante steder på arealet. Medmindre andet særskilt er aftalt, er det dyreholderens ansvar at føre tilsyn med dyrene og sikre, at dyrene trives og at faciliteter (som drikkevand og lignende) fungerer. Dyreholder/samarbejdspart skal sikre løbende tilsyn med hegnet.

Publikum

Publikum er altid velkommen på projektarealerne. Derfor sikres det at uvane/nervøse/aggressive dyr fjernes fra arealerne. Ved skiltning formidles om fornuftig opførsel og vejledning ved alle indgange til folde. Fornuftig opførsel indebærer, at man som besøgende holder minimum 25 meters afstand til dyrene, at man ikke klapper og fodrer dyrene, at man ikke går mellem en voksen og dens unge, at man har hunden i kort snor og at man i øvrigt opfører sig fornuftigt og roligt.